

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله و الصلاة و السلام على رسول الله و على آله و صحبه المنتجبين

خداوند بزرگ را شاکرم که توفیق گفتگو در این جمع محترم را برای این جانب فراهم آورد.

موضوع گفتگوی این جانب «همزیستی مسالمت‌آمیز در سایه مقاصد شریعت الاهی» است.

بحث خود را در قالب چند شماره بیان می‌کنم:

۱. همگان میدانند حاکمیت «برادری دینی»، همگرایی، تقریب و همزیستی مسالمت‌آمیز همه مسلمانان نه تنها ضروری، بلکه مقدس است. بالاتر از این، میتوان گفت: همزیستی مسالمت‌آمیز همه انسان‌ها، مسلمان و غیر مسلمان عدم اختلاف و پررنگ شدن «برادری انسانی» - که قرآن کریم بارها از آن یاد می‌کند - نیز امری مبارک و عزیز است. در همین راستا است که قرآن، پیامبر - صلی الله علیه و آله -، اصحاب ایشان و امامان اهل بیت - علیهم السلام -، عالمان و مصلحان دلسوز همیشه منادی تقریب و زندگی در کنار هم بوده‌اند. و اگر ندایی به اختلاف و شقاق در امت پیامبر بوده است از دشمنان دین و مسلمانان بوده است.

۲. در سایه تعالیم قرآن و سنت معتبر، ما دستمان برای نزدیک شدن به یکدیگر و زندگی به دور از اختلاف و شقاق خالی نیست.

۳. خداوند متعال در بعث رسولان و انزال کتب آسمانی و تشریح مقررات، مقاصد و اهداف کلی و کلان داشته است که عالمان دین، بعدها از آن به «مقاصد شریعت» یاد کردند. مقاصد شریعت غیر از علت‌ها و حکمت‌های جزئی احکام است که در شریعت مطهر اسلام بی‌شمار است. مقاصد شریعت آن اهداف کلی است که چون لباسی سرتاسری بر اندام شریعت پوشانیده می‌شود. در قرآن و روایات اموری چون اقامه مردم به قسط و عدل، آزادی انسان‌ها از قیود و خرافات، شکوفایی استعدادها، تعلیم و تزکیه از مقاصد عالیه شریعت به شمار رفته است. توجه کنید:

آیه ۲۵ سوره حدید:

• لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ

آیه ۱۵۷ سوره اعراف:

• الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

آیه ۱۶۴ سوره آل عمران:

- لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

خطبه ۱ نهج البلاغه:

"فَبَعَثَ فِيهِمْ رَسُولَهُ وَوَاتَرَ إِلَيْهِمْ أَنْبِيَاءَهُ لِيَسْتَأْذُوهُمْ مِيثَاقَ فِطْرَتِهِ وَ يُذَكِّرُوهُمْ مَنْسِيَّ نِعْمَتِهِ وَ يَحْتَجُّوا عَلَيْهِمْ بِالتَّبْلِيغِ وَ يُثِيرُوا لَهُمْ دَفَائِنَ الْعُقُولِ"

بر همین اساس، آیات قرآن (و سایر نصوص دینی ما) به اسناد مبین مقاصد و اسناد مبین غیر مقاصد (اعم از بیان احکام، تاریخ، اخلاق، سنن و سایر معارف) تقسیم می شود.

۴. از محورهای محکم و حبل الله المتین تقرب و نزدیک شدن امت اسلام به یکدیگر - بلکه با نگاه کلان تر: تقرب فکری و زیست همه انسان های غیرلجوج و عنود در کنار یکدیگر- مطمح نظر قرارداد مقاصد کلان شریعت از سوی عالمان، فقیهان و عموم مسلمانان است.

و چنان که اشاره شد مقاصد شریعت مورد گفتگو را میتوان به راحتی از آیات قرآن، برداشت و اصطیاد نمود. برای نمونه رجوع شود به آیات ۱۲۹، ۱۵۱ و ۲۱۳ از سوره بقره، آیه ۱۶۴، ۱۵۷ و ۲۴ به ترتیب از سوره های آل عمران، اعراف و انفال؛ آیات ۹ و ۲۵ از سوره حدید و آیه ۲ از سوره جمعه. همچنین نهج البلاغه، خطبه ۱، ۱۸۹؛ و ...

۵. مایه تأسف فراوان است که آیات و اسناد مبین مقاصد، آن گونه که باید مورد توجه مفسران، عالمان و فقیهان قرار نگرفته است. در حالی که مطمح نظر قرارداد تراث و آیات مبین مقاصد، گفتمان و گفتگوی فهمنده نصوص دینی را از فهم اتمیک، شخصی، خودحق پندار به فهمی نظام مند، اجتماعی و متحمل آرا و افکار دیگران می رساند. شمشیر عداوت را از دست ایشان و عموم مسلمانان می گیرد و به جای آن، قلم و تفکر را به آن ها ارزانی می دارد. مسلمانان، دیگر به نام خدا خون نمی ریزند، سنی و شیعه پنجه تعرض به رخسار شکوه و آبروی همدیگر نمی افکنند و سالم، عزیز و کریم در کنار یکدیگر زندگی می کنند؛ اقامه قسط می کنند؛ خرافات را می زدایند؛ به پیشرفت و تکامل فکر می کنند؛ و در نهایت، تعلیم و تزکیه و خروج از ظلمت به نور مورد اهتمام ایشان قرار می گیرد.

در این جا است که به دلیل محور قرار گرفتن آیات و نصوص مبین مقاصد الهی، جامعه به اهداف خداوند در بعث رسل و انزال کتب و تشریح مقررات نزدیک می شود و به تعبیر دیگر: دین خدا در زمین حاکمیت می یابد.

گفتگوی کوتاه خودم را با بیان رسالتی که متفکران، عالمان دین الهی، حوزویان و دانشگاهیان دارند، به پایان می برم:

- عالمان، غیر فقیه، باید در تفسیر قرآن و نصوص دینی، همه نصوص را در سایه نصوص مبین مقاصد تفسیر کنند؛ در این جا است که دینی مطبوع، جامع، جهانی و جاودان به عرصه دنیا ارائه می شود. و ثمره مبارک این نگاه، زیست آرام همه انسان های حق جو در کنار یکدیگر است.

● فقیهان سترگ اسلام – فارغ از هر مذهبی که دارند- ضمن اقدام لازم و حتمی به صدها آیه و روایت معتبر – که در موارد جزئی و خرد وارد شده است- به آیات و نصوص مبین مقاصد نیز بنگرند و با مطمح نظر قراردادن این نصوص به استنباط احکام پردازند. طبیعی است که به دلیل اشتراک همگان در قبول این اسناد، خروجی اجتهاد فقیهان تا حد زیادی به ویژه در امور سیاسی، اجتماعی و آن چه به کلیت جامعه مسلمانان مرتبط است به همدیگر نزدیک شده و مسلمانان با اختلاف کمتر در کنار هم زندگی می کنند. البته هیچ فیلسوف فقهی معتقد نیست که اختلافات جزئی مذاهب مختلف فقهی مرتبط به اسلام به کلی باید از بین برود، لکن صحبت بر سر تقلیل این اختلافها و در نهایت زیست سالم در کنار یکدیگر است و تمسک به مقاصد شریعت از عهده این کار برمی آید.

این جانب در مقالات و نگاشته‌های مختلف با بسط بیشتر به این امور پرداخته‌ام. به امید تقریب و اتحاد رفتاری و زیستی خالی از تنش در کنار یکدیگر؛ اصلاح مفاصل امور مسلمانان و قلع و قمع دشمنان ایشان در هر زمان و مکان.

و الحمد لله رب العالمین

قم – حوزه علمیه – ابوالقاسم علیدوست

۱۴۰۳/۰۷/۲۹ هجری شمسی